

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Гловюк Ірини Василівни на дисертацію Шуневич Катерини Андріївни на тему: «Моделі організації та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що право на справедливий суд у кримінальному провадженні в умовах складності суспільних відносин реалізується у тому числі при використанні у кримінальному провадженні спеціальних знань, і найперше – саме експертизи. Судова експертиза натепер має нормативне визначення як дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду, що, як видається, вже нечітко відображає сутність експертизи саме у кримінальному провадженні. Кримінальне процесуальне законодавство зазнавало неодноразових змін саме у частині залучення експерта, утім, усі проблемні питання так и не вдалося вирішити.

У кримінально-процесуальній доктрині є ряд досліджень, присвячених залученню експерта, проведенню експертизи у кримінальному провадженні, висновку експерта як джерелу доказів (праці В. Бажанюка, А. Воробчака, І. Гловюк, Є. Демидової, А. Дудича, Д. Куриленка, О. Малахової, Н. Ткаченко, В. Чекотила, М. Щербаковського, Д. Щербанюка та ін.) Проте, досліджень саме моделей організації та проведення судової експертизи у кримінальному

судочинстві в державах Європи і в Україні до цієї дисертації не було. З цих причин тематика дисертаційного дослідження К.А. Шуневич є актуальною та своєчасною, важливою для доктрини та правозастосовної діяльності. Особливо важливо, що авторка зосередилась на порівняльно-правовому контексті, що не характерно для інших досліджень з проблематики, але надзвичайно важливо у аспекті наближення до права ЄС.

Крім того, актуальність заявленої тематики підкреслюється виконанням дисертаційного дослідження відповідно до наукової теми кафедри кримінального процесу та криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка «Проблеми забезпечення ефективності норм кримінального процесуального права практики їх застосування з урахуванням новітніх змін» (номер державної реєстрації 0121U110820).

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, їх наукова обґрунтованість. Дисертаційне дослідження є першим системним дослідженням в Україні, у якому на монографічному рівні комплексно з'ясовано правову регламентацію окремих держав Європи та України до організації та проведення судової експертизи, виокремлено теоретичні моделі залучення експерта у кримінальному судочинстві та їх характерні особливості, а також сформульовано висновки та рекомендації з метою вдосконалення системи організації та проведення судової експертизи в Україні.

Відповідно, авторкою вірно сформульована мета та завдання дослідження, які досягнуті в результаті дослідження.

Сформульовані та аргументовані авторкою результати дисертаційного дослідження є важливими у теоретичному та практичному аспектах, містять елементи наукової новизни та пропозиції щодо удосконалення законодавства.

Серед них особливо слід виділити такі: формування поняття «модель залучення експерта у кримінальне провадження»; виокремлення критеріїв розмежування моделей залучення експерта у кримінальне провадження (суб'єкт, уповноважений на залучення експерта;можливості суду впливати на залучення експерта; процесуальний статус особи зі спеціальними знаннями у кримінальному провадженні; організаційні вимоги до особи, яка може бути залучена експертом у кримінальному провадженні (питання акредитації експерта, включення до реєстрів судових експертів та ін.); кількість експертів, які можуть брати участь у конкретному кримінальному провадженні; право на проведення перехресного допиту експерта); виокремлено сучасні теоретичні моделі залучення експерта у кримінальне провадження - змагальну, розшукову та змішану, а також їх характерні ознаки; поділ змішаної моделі залучення експерта у кримінальне провадження змішану модель, за якої сторони обмежені у залученні експерта у кримінальне провадження, проте можуть залучати технічних радників для дослідження наданого висновку експерта; змішана модель, за якої і сторони, і суд мають право залучати експерта у кримінальне провадження без обмежень; змішана модель, яка передбачає можливість залучати експертів до складу суду; виокремлення переваг та недоліків моделей залучення експерта у кримінальне провадження; концепцію презумпції достовірності висновку експерта; обґрунтування необхідності внесення змін до диспозиції ч.1 ст. 384 КК України, яка передбачає відповідальність за складення завідомо неправдивого висновку експерта в частині умов (гіпотези), коли складання завідомо неправдивого висновку судовим експертом вважається кримінально-караним діянням, незалежно від того, для якого органу цей висновок складений; виявлення законодавчих колізій та помилок в сфері організації та проведення судової експертизи під час воєнного стану в Україні.

Важливим є і удосконалення теоретичних положення про способи, які сприятимуть здійсненню судом оцінки висновку експерта, серед яких розглянуто: регламентацію процедури рецензування висновку експерта (шляхом внесення змін до законодавства з метою розширення кола суб'єктів, уповноважених здійснювати рецензування, віднісши до них осіб, які працюють у закладах вищої освіти або науково-дослідних установах, та які мають підтверджений науковий ступінь зі спеціальності, релевантної до виду судової експертизи); запровадження процедури подання спільного експертного висновку, складеного під час судового розгляду; навчання для суддів, прокурорів, адвокатів щодо застосування наукової методології для визначення достовірності висновків експертів (шляхом впровадження Національною школою суддів, Вищою школою адвокатури, Тренінговим центром прокурорів навчальних заходів, котрі б покривали питання застосування наукової методології для визначення достовірності висновків експертів); запровадження «експертних радників» при судах.

Слід позитивно оцінити також розвиток авторкою: доктринальних положень щодо критеріїв розмежування типів кримінального процесу, а також впливу типу кримінального процесу на організацію та проведення судової експертизи; аргументації щодо доречності скасування монополії державних експертних установ в Україні шляхом внесення змін у ст. 7 Закону України «Про судову експертизу»; аргументації щодо необхідності внесення змін у ст. 242 КПК України, виключивши експертну установу із переліку суб'єктів, уповноважених проводити експертизу, зважаючи на неможливість відповідно до національного законодавства притягнути експертну установу до кримінальної відповідальності; доктринальних положень про процесуальні можливості потерпілого впливати на залучення експерта, в тому числі у стадії досудового розслідування.

Дисертаційне дослідження містить і ряд інших цікавих та аргументованих висновків, пропозицій та рекомендацій. Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується використаною нормативною базою, коректною методологією, теоретичною та емпіричною базою дослідження.

Нормативно-правову базу дисертаційного дослідження становлять норми права, які визначають правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності в Україні та інших європейських державах (Італія, Франція, ФРН, Велика Британія, Бельгія, Швейцарія, Нідерланди, Польща, Литва, Латвія, Естонія, Чехія та ін.), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та рішення Європейського суду з прав людини, Правила та процедури доказування, Римський статут Міжнародного кримінального суду; Керівні принципи Європейської комісії з питань ефективності правосуддя щодо ролі експертів, призначених судом, у судових розглядах держав-членів Ради Європи.

Теоретичну базу дисертації склали наукові роботи вчених у галузі філософії, теорії права, кримінального та кримінального процесуального права, судоустрою. При цьому важливо, що є велика кількість покликань саме на праці іноземних вчених.

Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали: діалектичний метод, історико-правовий метод, порівняльно-правовий метод, методи аналізу, синтезу, узагальнення; моделювання, формально-юридичний, соціологічний методи.

Емпіричну базу становлять результати опитувань (судді, адвокати, прокурори, науковці, судові експерти), рішення ЄСПЛ.

Відповідно, наукові положення, рекомендації та висновки дисертаційного дослідження є обґрунтованими та методологічно вірними, такими, що мають системний, комплексний характер та містять ґрунтовну наукову новизну.

Зміст та оформлення дисертації. Дисертаційне дослідження складається вступу, трьох розділів, до яких входять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (386 найменувань) та додатків.

Розділ 1 – «МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ» присвячено дослідженню рис та критеріїв виокремлення сучасних моделей організації та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві; праву на справедливий суд як сучасної універсальної засади та мети організації та проведення судової експертизи та методологічної передумова їхдослідження.

Авторкою розглянуто типи кримінального процесу в державі, виокремлено критерії розмежування розшукової («*inquisitorial model*») та змагальної («*the adversarial model*») модель здійснення правосуддя, проаналізовано вплив типу кримінального процесу на організацію та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві, указано на існування змішаної моделі. Слушно зазначено, що тип процесу у державі безпосередньо впливає на особливості організації та проведення судової експертизи, зокрема визначає суб'єктів, уповноважених залучати експерта для проведення експертного дослідження, вимог до особи експерта, правової природи наданих ним висновків або показань за результатами проведеного дослідження. Відповідно, висновок експерта, залученого стороною, залежно від типу процесу, який домінує в державі,

змагального, розшукового або ж змішаного, - відіграватиме неоднакове значення як доказу при розгляді та вирішенні кримінального провадження. При цьому під моделлю залучення експерта у кримінальне провадження пропонується розуміти абстрактну форму відображення правової дійсності (систему, зразок), яка є набором організаційних та процесуальних характеристик, що дозволяють виокремити її як унікальну, та за результатами аналізу останніх спрогнозувати особливості та наслідки участі судового експерта у кримінальному провадженні. Вірно виокремлено і критерії розмежування моделей залучення експерта у кримінальне провадження: суб'єкт залучення експерта у кримінальне провадження та можливості суду впливати на залучення експерта у кримінальне провадження; процесуальний статус особи зі спеціальними знаннями у кримінальному провадженні; організаційні вимоги до особи, яка може бути залучена експертом у кримінальному провадженні (питання акредитації експерта, включення до реєстрів судових експертів та ін.); кількість експертів, які можуть брати участь у конкретному кримінальному провадженні; існування права на проведення перехресного допиту експерта.

Авторкою детально охарактеризовано змагальну або англосаксонську («*the adversarial*», «*accusatorial*», «*common*», «*Anglo-American*» *model*) модель залучення експерта у кримінальне провадження, де, як пише авторка, сторони самостійно залучають експертів для проведення судової експертизи, оплачуючи таку діяльність експерта за власний кошт. За загальним правилом, при переважанні змагального типу процесу експерти не наділяються самостійним статусом відповідно до процесуального законодавства. на них поширюється процесуальний статус свідка («*expertwitness*»). Як правило, результати такої діяльності експерти представляють в усній формі шляхом участі у допиті або ж перехресному допиті.

Розглянута розшукова або континентальна («*inquisitorial*», «*civil*», «*continental*»*model*) модель залучення експерта у кримінальне провадження. В окремих державах континентальної системи права, де історично утвердився розшуковий тип процесу, особа, яку залучають для проведення судової експертизи у кримінальному провадженні, є самостійним процесуальним учасником провадження – судовим експертом («*expert*»). Указано, що сторони можуть брати участь на етапі залучення експерта та проведення експертизи шляхом пропонування особи експерта та запитань, відповіді на які необхідно отримати за результатами експертного дослідження; під час проведення експертизи шляхом участі (присутності) у ній при можливості не перешкодити проведенню експертного дослідження; під час допиту експерта на етапі судового розгляду щодо наданого ним висновку.

Проаналізована змішана (змагально-розшукова) модель залучення експерта у кримінальне провадження. Зазначено, що суб'єкт залучення експерта у провадження, а саме як можливість сторін залучати експерта у кримінальне провадження, так і право на ініціативу суду самостійно залучати експерта є ключовою характеристикою змішаної моделі залучення експерта у кримінальне провадження. Проілюстровано цю модель порядком залучення експерта у МКС.

Авторкою надали детально досліджено поняття та складові елементи «права на справедливий суд»; характеристику елементів «права на справедливий суд», що мають безпосередній вплив на організацію та проведення судової експертизи; змагальність сторін у судочинстві й рівність засобів доказування; розгляд справи на основі доказів, отриманих відповідно до закону; право на достатній час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту.

У Розділі 2 - ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ДЕРЖАВАХ ЄВРОПИ» розглянуто

питання: організаційні особливості проведення судової експертизи в кримінальному судочинстві в державах Європи та їх характеристика; типи процесуального порядку проведення судової експертизи в державах Європи.

У цьому розділі авторкою детально розглянуто організаційні аспекти проведення судової експертизи, що включають в себе набуття статусу експерта, функціонування судово-експертних установ у державі та питання приналежності експерта до таких установ як умови участі у кримінальному провадженні для надання висновку експерта, монополію/її відсутність на проведення окремих видів експертиз, атестації, сертифікації та підвищення кваліфікації судових експертів, функціонування реєстрів експертів та можливості включення судових експертів у такі реєстри, етичні вимоги при виконанні своїх повноважень судовими експертами, страхування відповідальності судового експерта та інші питання, пов'язані з отриманням статусу експерта в адміністративному порядку. У контексті змагальної моделі виокремлено такі аспекти: особа зі спеціальними знаннями не набуває самостійного процесуального статусу, на неї поширюється статус свідка-експерта; відсутня формальна адміністративна процедура набуття статусу (професії) експерта, зокрема не передбачена процедура атестації, сертифікації чи підвищення кваліфікації експерта; у державі існують судово-експертні установи, проте це не позбавляє сторін можливості звернутися до експерта, який працює поза межами таких установ; відсутня монополія на проведення судових експертиз; як правило, відсутні офіційні державні реєстри судових експертів; існують кодекси етики для свідків-експертів; не є поширеною процедура обов'язкового страхування відповідальності експерта;

Як особливості розшукової моделі, зазначено: наявність в державі окремого нормативно-правового акта, який визначає порядок набуття статусу експерта, процедури атестації та підвищення кваліфікації тощо; особа зі

спеціальними знаннями набуває самостійного процесуального статусу експерта; існує формальна адміністративна процедура набуття статусу експерта, пов'язана з необхідністю проходження атестації, сертифікації чи підвищення кваліфікації експерта або ж проходженням процедур, пов'язаних із включенням у реєстри судових експертів; існують офіційні державні реєстри судових експертів; у державі існують судово-експертні установи, що в окремих випадках зобов'язує звертатися осіб винятково до таких експертних установ або експертів, які працюють у них для отримання висновку експерта (може існувати монополія на проведення окремих видів експертиз); експерт, який працює у державній судово-експертній установі та експерт, який здійснює свою діяльність у приватному порядку не завжди є рівними (до прикладу, можлива менша довіра на практиці до висновків експерта, складених експертом у приватному порядку, або ж такі документи не будуть однаковими за юридичною силою, зважаючи на той факт, що сторони не є суб'єктом залучення експерта у кримінальне провадження); можуть існувати кодекси етики експертів та бути передбачена відповідальність за їх порушення; може існувати практика обов'язкового страхування відповідальності експерта.

Авторкою детально розглянуто:

- змагальну модель залучення експерта у кримінальному судочинстві (процесуальні особливості) – на прикладі Великої Британії;
- розшукову модель залучення експерта (процесуальні особливості) - на прикладі Франції, Німеччини, Польщі, Латвії, Литви, Естонії, Бельгії, Австрії, Румунії, Нідерландів, Швейцарії;
- змішану модель залучення експерта у кримінальному судочинстві (процесуальні особливості) - на прикладі Італії, Чехії, Ісландії, а також у практиці МКС.

Розділ 3 – «ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПОРЯДКУ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ» присвячено дослідженню тенденцій реформування організації та процесуального порядку проведення судової експертизи в Україні та викликів та напрямів удосконалення організації і порядку проведення судової експертизи в кримінальному судочинстві України.

Авторкою детально розкрито проблеми: залучення експерта у кримінальне провадження, починаючи з 1991 року; проведено аналіз проєктів законів у цій сфері. На основі проведеного опитування авторкою виділено практичні виклики з досліджуваних питань, а саме:

- суб'єкт залучення судового експерта у кримінальне провадження у стадії досудового розслідування;
- можливості потерпілого залучати експерта у кримінальному провадженні;
- суд як суб'єкт залучення експерта у кримінальне провадження у стадії судового розгляду;
- суб'єкт виконання експертного дослідження;
- монополія державних експертних установ на проведення експертизи;
- незалежність та об'єктивність судового експерта;
- відповідальність судового експерта;
- цивільно-правова відповідальність експерта;
- оцінка висновку експерта судом.

Особливо слід виділити пропозицію передбачення «експертних радників» при судах, тобто залучати для консультаційної допомоги щодо дослідження висновку експерта осіб, котрі володіють необхідними спеціальними знаннями у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла. Авторка слушно пише, що така допомога може

включати в себе аналіз висновку експерта на предмет застосування методології, відповідність сформованих висновків дослідницькій частині експертного дослідження тощо. При цьому експертні радники не можуть брати участь у оцінці доказів на предмет належності, допустимості, достовірності, що є виключною діяльністю судді. Впровадження експертних радників можливий шляхом розробки та запровадження законодавчих змін, які б врегулювали спосіб залучення/добору таких осіб, їх процесуальний статус та особливості здійснення останніми своєї діяльності.

Оформлення дослідження відповідає встановленим вимогам. Робота виконана грамотною українською мовою.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що вони можуть бути використані у: науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень процесуальних та організаційних особливостей судової експертизи; нормотворчій діяльності – для вдосконалення нормативного регулювання організації та проведення судової експертизи, зокрема шляхом формування пропозицій щодо внесення змін у КПК України та інше законодавство; у правозастосовній діяльності – для вдосконалення практичної діяльності представників органів кримінальної юстиції та вироблення підходів, орієнтованих на найповніше забезпечення прав сторони захисту та потерпілого під час здійснення кримінального провадження у випадках залучення експерта у кримінальне провадження; у навчальному процесі – при викладанні та вивченні навчальних курсів, підготовці матеріалів для забезпечення навчального процесу.

Повнота викладу наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 16 наукових працях, чотири з яких – наукові праці, в

яких опубліковані основні результати дисертації (2 наукові статті опубліковані у журналі, що входить до баз даних Web of Science, Scopus (Q2), 5 наукових статей опубліковані у фахових наукових виданнях України, 1 наукова стаття опублікована у закордонному виданні, 1 стаття опублікована у нефаховому виданні України, 14 тез доповідей і повідомлень на наукових і науково-практичних конференціях.

Дотримання академічної доброчесності. Академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та/або наукових публікаціях здобувачки офіційним опонентом не виявлено. Наукові результати співавторів спільних наукових праць у роботі не використано.

Реального або потенційного **конфлікту інтересів** у офіційного опонента ні стосовно здобувачки, ні стосовно наукової керівниці – немає, ми не є близькими особами.

У цілому відзначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість його результатів, високий науковий рівень дисертаційного дослідження, відмітимо, що воно, як і будь-яке дослідження дисертаційного рівня, містить певні положення, які викликають **зауваження та питання**. Зокрема:

1. Аналіз стану дослідження проблеми у дисертації є, на погляд офіційного опонента, неповним, адже авторкою не зазначені саме дисертаційні та монографічні дослідження з досліджуваної проблематики, зокрема, у царині саме експертизи та залучення експерта у кримінальних провадженнях. Доречно було б перелічити тематики цих досліджень з 2012 року для того, щоб точніше відобразити стан дослідження проблеми.

2. На с. 9 роботи авторка формулює завдання дисертації через «дослідити» та проаналізувати». Таке формулювання є некоректним для завдань, адже воно відображає процес роботи, а не змодельовані результати.
3. На с. 13 у рубриці наукової новизни «вперше» авторка пише про те, що нею «запропоновано систематизований опис організації судової експертизи (судово-експертної діяльності) в окремих європейських державах (Італії, Франції, ФРН, Великій Британії (Англії та Уельсі), Бельгії, Швейцарії, Нідерландах, Польщі, Литві, Латвії, Естонії, Чехії та ін.) та виведено моделі залучення експерта у кримінальне провадження в цих державах». Утім, систематизований опис не є науковим результатом и не може оцінюватися у ракурсі наукової новизни.
4. На с. 14 роботи авторкою пропонується «понижити стандарт доказів шляхом внесення змін до ст.615 КПК в частині відмови від обов'язкового проведення судово-медичної експертизи у провадженнях про воєнні злочини у разі об'єктивної неможливості вчасного її проведення з метою забезпечення дотримання кримінальної процедури підчас розслідування злочинів, вчинюваних військовослужбовцями рф на території України». З такою пропозицією складно погодитись з таких міркувань: 1) ст. 615 КПК України не регламентує стандарти доказів (окремо зазначу про невдалість такого формулювання, адже доктринально визнаним є формулювання стандарти доказування); по-друге, ст. 615 КПК України і не передбачає вимог стосовно проведення судово-медичної експертизи.
5. Загалом підтримуючи позицію авторки на с. 195, що слід погодитись з позиціями щодо доцільності переглянути законодавчі норми щодо встановлення монополії державних судово-експертних установ на проведення судової експертизи, зазначимо, що реалізація цієї

пропозиції є ускладненою для невлadних учасників провадження у частині отримання зразків для експертизи.

- б. Авторка досліджує питання рецензування висновків експертів за Порядком проведення рецензування висновків судових експертів, затвердженому наказом Міністерства юстиції України № 335/5 від 03.02.2020, утім, не висловлює свого бачення процесуального (зокрема - доказового) значення такого рецензування.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Шуневич Катерини Андріївни на тему: «Моделі організації та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто, містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених нею досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки. Поставлене наукове завдання виконане на належному рівні, дисертація свідчить про те, що здобувачка оволоділа методологією наукової діяльності.

Дисертація Шуневич Катерини Андріївни на тему: «Моделі організації та проведення судової експертизи у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,

наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 № 341), а її авторка – Шуневич Катерина Андріївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Офіційний опонент –
доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України,
головний науковий співробітник відділу
організації наукової роботи
Львівського державного університету
внутрішніх справ**

Ірина ГЛОВІЮК